

Biografistyka Pedagogiczna
Rok 6 (2021) nr 1
ISSN 2543-6112; e-ISSN 2543-7399
DOI: 10.36578/BP.2021.06.20

Magdalena Parzyszek*

Pedagogia uczestnictwa Teresy Strzembosz (1930–1970)

Teresa Strzembosz's Participation Pedagogy (1930–1970)

Abstract: This article attempts to familiarise readers with the figure of Teresa Strzembosz (1930–1970) and the initiatives she undertook. It attempts to capture her activities, such as helping specific people in need of support and organising nationwide parish help in the area of family counselling. She took actions to prevent social moral evil (marriage and family counselling) and activities with a religious purpose (life of spouses in a state of grace).

Keywords: Teresa Strzembosz, family counselling, adoption, participation.

* Magdalena Parzyszek (ORCID: 0000-0002-8270-3388) – dr, adiunkt w Katedrze Pedagogiki Rodziny w Instytucie Pedagogiki, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, kontakt: magdalena.parzyszek@kul.pl.

Wprowadzenie

Na temat Teresy Strzembosz powiedziano bardzo niewiele, a to, co zostało przywołane, datowane jest na ubiegły wiek¹. Autorzy piszący o niej podkreślali, że była kobietą energiczną, odważną, charyzmatyczną, umiejącą gromadzić wokół siebie ludzi, zorganizowaną, gotową nieść bezinteresowną pomoc innym. W związku z tym można zaliczyć ją do osób wyjątkowych, całkowicie zaangażowanych w podejmowane inicjatywne rzecz dziecka i rodziny.

W osobie bohaterki artykułu uobecnia się tytułowa kategoria uczestnictwa. Prezentowany tekst jest próbą przedstawiania wątków biograficznych, a także poszukiwania odpowiedzi na pytanie o podejmowane inicjatywy na rzecz dzieci, samotnych matek, małżonków i całych rodzin.

Podjmując się przybliżenia jej życia i działalności, natrafiamy na pewnego rodzaju barierę związaną z niewielką ilością literatury czy opracowań. Do przygotowania niniejszego tekstu kluczowe okazały się publikacje Benedykty Perzanowskiej² oraz Elżbiety Sujak³.

- 1 Teresa Strzembosz – wzór apostołstwa świeckich, „Pismo okólne Biura Prasowego Sekretariatu Episkopatu Polski” (Warszawa), nr 28/70 (1970); W. Majdański, *Co ma robić...*, „Słowo Powszechne”, 24 września 1971; T. Fedorowicz, *Teresa Strzembosz (1930–1970)*, „Chrześcijanie” (Warszawa), 1(1974) s. 373–374; *Przypominała ludziom Chrystusa*, „Życie katolickie w kraju i na świecie” wyd. staraniem Polskiego Ogniska Teozoficznego im. J. Słowackiego w Chicago, przedruk w „Gwiazda Polarna” (USA), 27 grudnia 1975; M. Brzeziński, *Naprawdę uwierzyli ewangelii*, „Słowo Powszechne”, 15–16 marca 1975; Z. Szuba, *Zaufanie Teresy*, „Słowo Powszechne”, 24–26 grudnia 1976; E. Sujak, *70 żywiołów*, „Znak”, 3 (1977); *Błogosławiona dobroć człowieka*, „Czyn Katolicki” (London), 1977, nr 1–2; *10 rocznica śmierci Teresy Strzembosz*, „Gazeta Niedzielną”, (London), 14 września 1980; T. Sułowska, „Kielich życia” *Teresy Strzembosz (11. IX. 1970–8.VI.1970)*, „Niedziela”, 25 lipca 1982; B. Perzanowska, *Teresa Strzembosz jako inicjatorka poradnictwa rodzinnego w Polsce*, Łomianki 2010; J. Lubieniecka, *Dar życia. Teresa Strzembosz 1930–1970*, „Kalendarz Królowej Apostołów” (Poznań-Warszawa), 1984, s. 14–21; E. Sujak, *Charyzmat zaangażowania*, Warszawa 1988. Na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II powstała praca licencjacka A. Kowalczyk zatytułowana: *Działalność opiekuńczo-wychowawcza osób publicznych. Analiza pedagogiczna biografii*, promotor M. Parzyszek. W pracy autorka odniosła się do życia i działalności Teresy Strzembosz. Na UKSW: *Rola Teresy Strzembosz w historii i rozwoju Domów Samotnej Matki w Polsce*, promotor A. Fidelus.
- 2 B. Perzanowska, *Teresa Strzembosz jako inicjatorka poradnictwa rodzinnego w Polsce*.
- 3 E. Sujak, *Charyzmat zaangażowania*.

Rozważania składać się będą z trzech punktów. W pierwszym podjęta zostanie próba zoperacjonalizowania pojęcia „uczestnictwo”; w drugim zaprezentowana zostanie sylwetka Teresy Strzembosz oraz próba przedstawienia podejmowanej działalności w czasach szkolnych i studenckich z uwzględnieniem wątków biograficznych, a w trzecim przywołana zostanie jej główna inicjatywa, czyli powstanie poradnictwa rodzinnego i ośrodka adopcyjnego.

Rozumienie kategorii uczestnictwa

W 1969 r. Karol Wojtyła wprowadził pojęcie uczestnictwa w dziele *Osoba i czyn*. Według autora oznacza ono „właściwość samej osoby, właściwość wewnętrzną i homogenną, która stanowi o tym, że bytując i działając «wspólnie z innymi», osoba spełnia czyn i spełnia w nim siebie”⁴. Na gruncie uczestnictwa, Karol Wojtyła wyróżnia dwa typy relacji międzyosobowych: relacje „Ja” – „Ty” oraz zespół relacji stanowiących „My”.

Relacje «Ja» – «Ty» to uczestnictwo „w człowieczeństwie innych ludzi”⁵, zdolność do spontanicznego i pozytywnego otwarcia się na innych.

„Ty” jesteś drugim, innym ode mnie „ja”. Myśląc i mówiąc „ty”, wyrażam zarazem relację, która niejako wybiega poza mnie, ale równocześnie też do mnie powraca. „Ty” nie jest tylko wyrazem oddzielenia, ale także wyrazem nawiązania. Zawiera się bowiem w tym określeniu zawsze wyraźne wyodrębnienie jednego z wielu innych [...]. W tym się ujawnia zarazem szczególna zwrotność tej relacji. Relacja do „ty” jest w swej istotnej strukturze zawsze relacją do drugiego, lecz jedyne w tym układzie „ja” i dlatego w sobie tylko właściwy sposób wykazuje zdolność wracania do tego „ja”, od którego wyszła⁶.

Impulsem zewnętrznym jest tu

przykazanie miłości, w swojej warstwie podstawowej, elementarnej [...] stanowi wezwanie do przeżycia drugiego człowieka jako drugiego «ja» – czyli wezwanie do uczestnictwa w jego człowieczeństwie skonkretyzowanym

4 K. Wojtyła, *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*, Lublin 2000, s. 310.

5 Tamże, s. 451.

6 Tamże, s. 397–398.

w jego osobie, podobnie jak moje człowieczeństwo jest skonkretyzowane w mojej osobie⁷.

Impulsem wewnętrznym jest wolna wola człowieka⁸.

Drugie znaczenie uczestnictwa wpisuje się w relacyjność „My”. Uczestnictwo jako właściwość osoby działającej i bytującej z innymi polega na tym, „że bytując i działając w ten sposób, człowiek spełnia w tym samego siebie. W tym drugim rozumieniu uczestnictwa musimy poniekąd wyjść poza znaczenie poprzednie, właściwe relacjom międzyludzkim typu «ja» – «drugi» («ja» – «ty»)»⁹. My konstruowane jest poprzez wspólne dążenie do dobra wspólnego. Tym dobrem wspólnym „jest nie tylko cel działania wypełnianego w jakiejś wspólnotcie, rozumiany czysto przedmiotowo, ale jest nim zarazem i nawet przede wszystkim to, co warunkuje i niejako wyzwala uczestnictwo w osobach działających wspólnie i przez to kształtuje w nich podmiotową wspólnotę działania”¹⁰.

Najważniejsze fakty z biografii Teresy Strzembosz

Człowiek jest bytem przygodnym, potencjalnym i niesamowystarczającym. W związku z tym jest bytem otwartym na drugiego człowieka oraz na wspólnotę osób. Szczególnym aspektem osoby ludzkiej jest bycie bezinteresownym darem dla innych, bytowanie „z kimś” i „dla kogoś”. Taką osobą oddaną drugiemu człowiekowi była Teresa Strzembosz.

Urodziła się 11 września 1930 r. w Warszawie. Była córką Zofii z Gadomskich (1898–1973) i Adama (1895–1968) – żołnierza baonu studenckiego w Cerynie w czasie rewolucji w 1917 r. w Rosji, delegata Polskiego Związku Wojskowego do Saratowa, w 1918 r. żołnierza II Korpusu Polskiego, uczestnika bitwy pod Kaniowem, absolwenta prawa Uniwersytetu Warszawskiego, adwokata, podczas drugiej wojny światowej współpracownika Delegatury rządu Rzeczypospolitej Polskiej na Kraj, powstańca warszawskiego.

7 Tamże, s. 453.

8 Tamże, s. 453–455.

9 Tamże, s. 459.

10 Tamże, s. 308.

Teresa przyszła na świat jako jedno z trojga dzieci. Miała brata Adama, prawnika, profesora Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, I prezesa Sądu Najwyższego, przewodniczącego Trybunału Stanu, i Tomasza (+2004), historyka, profesora Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Instytutu Historii PAN i Instytutu Studiów Politycznych PAN, drugiego przewodniczącego Rady Naczelnej, honorowego przewodniczącego Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej.

To właśnie w rodzinie uwidacznia się i kształtuje cecha komunijności. W sposób świadomy i celowy poprzez wychowanie kształtuje się zdolność do uczestnictwa, transcendencji oraz bycie dla drugich bezinteresownym darem. I to bycie darem (w sposób bardziej lub mniej świadomy) będzie udziałem Teresy od najwcześniejszych lat.

W 1937 r. Teresa rozpoczęła prywatną szkołę im. Andrzeja Małkowskiego w Warszawie. Od 1 września 1939 r. naukę kontynuowała we wsi Dalborzek, gdzie wraz z matką i braćmi została przewieziona przez ojca z obawy przed napaścią hitlerowską. Rodzina do Warszawy wróciła już w październiku 1939 r. Do 1944 r. uczyła się w żeńskiej szkole im. Gagmerówny, kończąc I klasę gimnazjum ogólnokształcącego.

W grudniu 1944 r. przeniosła się wraz z rodziną do Krakowa. Od września 1945 r. rozpoczęła naukę w IX Państwowym Gimnazjum i Liceum im. Józefa Marii Hojne-Wrońskiego w Krakowie. W Polsce był to czas powrotu do ojczyzny obywateli, którzy na skutek działań wojennych znaleźli się na terytorium innych państw. Rodzice dzieci jeszcze nie powrócili z emigracji czy z obozów, w związku z tym zainicjowano akcje pomocy w dożywianiu, poszukiwania mieszkania bądź stancji, dokształcania słabszych czy odtwarzania dokumentów. Już wtedy Teresa zastała członkiem Organizacji „Pomocy Koleżeńskiej”, która włączyła się w pomoc repatriantom. Organizowała zbiórki żywności, odzieży, koców czy butów.

W sierpniu 1946 r. rodzina Strzemboszów opuściła Kraków, osiedlając się w Józefowie pod Warszawą. W oddalonej Falenicy Teresa podjęła naukę w Samorządowym Gimnazjum i Liceum. Tam zaangażowała się w działalność koła PCK. Na terenie szkoły zainicjowała wieczorki taneczne i loterie, by z zarobionych pieniędzy organizować systematyczną pomoc niedożywionym kolegom, a na terenie parafii w Falenicy odwiedzała chorych, starszych, porządkowała bibliotekę parafialną, organizowała zabawy i wycieczki¹¹.

11 B. Perzanowska, *Teresa Strzembosz i jej dzieło poradnictwa rodzinnego w Polsce*, s. 55–57.

W czasie międzynarodowego Kongresu Eucharystycznego odbywającego się w Lourdes w 1914 r. dostrzeżono potrzebę utworzenia dla dzieci organizacji eucharystycznej. Pierwsze wspólnoty powstały we Francji, natomiast w Polsce Krucjatę Eucharystyczną założyła w Pniewach w 1925 r. Urszula Ledóchowska. Do takiej wspólnoty przynależała Teresa, dbając o formację, codziennie uczestnicząc we mszy świętej i przyjmując komunię świętą. Wcielając w życie trzecią zasadę Krucjaty „Kochaj bliźniego”, podejmowała prace społeczne na rzecz ludzi starszych i chorych, odwiedzała Zakład dla Ociemniałych w Laskach.

W 1950 r. nie została przyjęta na Akademię Medyczną w Warszawie, mimo iż pomyślnie zdała maturę i egzaminy wstępne na uczelnię. Opuściła wówczas dom rodzinny, wyjechała do Wrocławia, gdzie podjęła studia w Instytucie Katolickim na Wydziale Kultury Chrześcijańskiej. W dalszym ciągu jednak próbowała dostać się do Akademii Medycznej w Warszawie. Po kolejnej odmowie, została słuchaczem dwuletniej Szkoły Felczerskiej w Warszawie. Po jej ukończeniu została skierowana do Akademii Medycznej bez egzaminów, jednak i tym razem spotkała się z odmową.

W latach 1953–1957 podjęła pracę na oddziale wewnętrznym i zakaźnym Szpitala Powiatowego i w Pogotowiu Ratunkowym w Otwocku, jednocześnie angażując się w pomoc ludziom samotnym, starszym i chorym. W 1957 r. została przyjęta na drugi rok studiów w Akademii Medycznej w Warszawie lecz po roku zrezygnowała. W latach 1958–1963 prowadziła Sekcję Pielęgniarek przy warszawskim Klubie Inteligencji Katolickiej. Od 1958 r. domową opieką objęła obłożnie chorych w Warszawie. Zaangażowała do pracy siostry zakonne i pielęgniarki świeckie, znajdując poparcie ks. Stefana Wyszyńskiego. Inicjatywa Strzembosz umożliwiła odnalezienie i wsparcie wielu osób opuszczonych, bezradnych, samotnych. Dla wielu organizowała rekolekcje¹². W tym samym czasie podejmowała wiele ważnych inicjatyw, które stały się jej pracą, pasją, a które zostały szerzej opisane w dalszej części tekstu.

Strzembosz na skutek choroby nowotworowej zmarła 8 czerwca 1970 r. w Warszawie.

12 Tamże, s. 58–64.

Uczestnictwo jako „właściwość człowieka, który bytuje i działa wspólnie z innymi”, pozwalając Teresie Strzembosz podejmować ważne inicjatywy

Wielką zasługą Teresy Strzembosz było podejmowanie trudu i zaangażowanie w dzieło powstania poradnictwa rodzinnego i ośrodka adopcyjnego.

Początki poradnictwa rodzinnego sięgają lat pięćdziesiątych XX wieku. 27 kwietnia 1956 r., sejm Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (PRL) uchwalił ustawę dopuszczającą przerywanie ciąży. W myśl jej prawa wyłącznie lekarz mógł udzielić zgody na zabieg usunięcia ciąży, „jeśli przemawiały za tym wskazania lekarskie lub trudne warunki życiowe kobiety ciężarnej, lub zachodziło uzasadnione podejrzenie, że ciąża powstała w wyniku przestępstwa”¹³. Strzembosz zainicjowała wówczas duszpasterstwo służby zdrowia w celu ratowania życia dzieci zagrożonych aborcją i krzewienia wiedzy o naturalnym planowaniu rodziny. Znane już wtedy było Towarzystwo Świadomego Macierzyństwa, powstałe z inicjatywy prof. Jana Lesińskiego, dyrektora warszawskiej Kliniki Ginekologiczno-Położniczej. Celem Towarzystwa była walka „z poronieniami i dążenie do pomocy społeczeństwu w stworzeniu jak największej ilości szczęśliwych rodzin, mających tyle dzieci, ile pragną i będą w stanie wychować, i ani jednego przerwania ciąży na sumieniu”¹⁴. Towarzystwo rozpowszechniało wiedzę na temat zapobiegania ciąży i stosowania środków antykoncepcyjnych oraz świadczyło usługi w zakresie poradnictwa przedmałżeńskiego, rodzinnie-wychowawczego, seksualnego oraz poradnictwa związanego z diagnostyką i leczeniem niepłodności¹⁵. Od 1959 r. powstawały antykoncepcyjne poradnie wojewódzkie¹⁶, wydawano broszury informacyjne, wywieszki i tablice informacyjne o tematyce zapobiegania ciąży, poradnictwa przedmałżeńskiego i zdrowia reprodukcyjnego kobiety.

13 Ustawa z dnia 27 kwietnia 1956 r. o dopuszczalności przerywania ciąży, „Dziennik Ustaw”, 1956, art. 1.12, poz. 61, <http://isap.sejm.gov>, dostęp: 10.01.2018.

14 J. Beaupre, *Jak zapobiegać ciąży*, Warszawa 1959, s. 3.

15 M. Parzyszek, *Państwowe poradnictwo rodzinne w Polsce*, w: *Pedagogika rodziny. Podejście systemowe*, t. 3: *Wychowanie do rodziny*, red. M. Marczewski, R. Gawrych, D. Opozda, T. Sakowicz, P. Skrzydlewski, Gdańsk 2018, s. 396.

16 T. Bulski, *Poradnik małżeński*, Warszawa 1960.

W odmienny sposób kształtowało się parafialne poradnictwo rodzinne. Powstało wówczas krajowe i diecezjalne Duszpasterstwo Pracowników Lecznictwa, które miało upowszechniać wiedzę o możliwościach regulacji poczęć zgodnych z etyką chrześcijańską. W 1964 r. przy Episkopacie Polski powołano Podkomisję, a później Komisję Duszpasterstwa Rodzin, a Strzembosz została krajową instruktorką poradnictwa rodzinnego i członkiem Komisji ds. Apostolstwa Świeckich.

Dostrzegając skalę problemów, szerzącą się prostytucję, dużą liczbę dokonywanych aborcji, oddzielanie życia seksualnego od prokreacji i małżeństwa, w latach 1959–1961 Strzembosz zaangażowała się w pracę Spółdzielni Pracy „Ognisko”, która zajmowała się poradnictwem rodzinnym, odpowiedzialnym rodzicielstwem, przekazywaniem wiedzy na temat naturalnych metod planowania poczęć z równoczesnym wprowadzaniem w życie chrześcijańskich zasad etycznych. Od 1960 r. rozpoczęła szkolenia doradców życia rodzinnego, koncentrując się na pracy z rodzinami.

Niezwykle ważkim wydarzeniem było w 1968 r. ukazanie się encykliki papieża Pawła VI *Humanae vitae. O zasadach moralnych w dziedzinie przekazywania życia ludzkiego*. Papież odniósł się w niej do idei powołania małżeństwa do przekazywania życia, norm życia małżeńskiego czy do odpowiedzialnego rodzicielstwa. Odwołując się do promocji chrześcijańskiego stylu życia przy pomocy osób świeckich, w celu umacniania lub ratowania życia rodzinnego, zgodnie z nauką Kościoła, Strzembosz przyczyniła się do uchwalenia przez 113 Konferencję Episkopatu Polski *Pierwszej Instrukcji Episkopatu Polski dla duchowieństwa o przygotowaniu wiernych do sakramentu małżeństwa i o duszpasterstwie rodzin*. Dokument podpisany przez Prymasa Polski Stefana Wyszyńskiego zachęca duszpasterzy do angażowania osób świeckich w prace nad tworzeniem łatwo dostępnego katolickiego poradnictwa rodzinnego. W myśl Instrukcji:

laikat [...] powinien stanowić główną obsadę osobową przyparafialnego poradnictwa rodzinnego, pracującego w ścisłej zależności od diecezjalnego referatu duszpasterstwa rodzin [...]. Do sprawowania tych zadań, podobnie jak i do wygłaszania katechez o rodzinie i małżeństwie, dobierać należy tylko tych świeckich, którzy posiadają ku temu należyte przygotowanie i aprobatę lub misję kanoniczną biskupa ordynariusza¹⁷.

17 *I Instrukcja Episkopatu Polski dla Duchowieństwa o Przygotowaniu Wiernych do Sakramentu Małżeństwa i Duszpasterstwie Rodzin*, https://opoka.org.pl/biblioteka/w/WE/kep/kkbids/malzenstwo2_12021969.html, dostęp: 23.03.2021.

Osoby świeckie, odpowiednio przygotowane, mogły nauczać odpowiedzialnej regulacji poczęć, jednocześnie objaśniając etyczne aspekty odpowiedzialnego rodzicielstwa. Instrukcja wskazywała także na obowiązek proboszcza parafii, który powinien ułatwić rozpowszechnianie informacji o czasie i miejscu świadczenia poradnictwa rodzinnego, a także zabiegać o to, aby świadczenie poradnictwa rodzinnego w parafii było stopniowo poszerzane o porady z zakresu psychologii, wychowania dzieci, prawa czy życia wewnętrznego¹⁸.

Jak wynika z wyżej przywołanego dokumentu, akcentowano w nim z jednej strony zgłębianie i kształcenie umiejętności stosowania naturalnych metod planowania poczęć, głównie w zakresie technik i metod, poznanie doktryny Kościoła na temat małżeństwa i rodziny oraz wartości chrześcijańskich w tym zakresie z drugiej formowanie wnętrza człowieka, jego postawy wobec wartości życia.

Tak pojęte poradnictwo rodzinne charakteryzuje się właściwymi sobie celami. Oprócz przekazywania treści dotyczących np. komunikacji interpersonalnych, funkcjonowania w rodzinie uzależnionej, umiejętności radzenia sobie w sytuacjach trudnych, wiedzy na temat instytucji pomocowych i innych instytucji z dziedziny zdrowia czy wychowania, konfliktów małżeńskich, niedojrzałości emocjonalnej, przemocy w rodzinie, wiedzy związanej z regulacją poczęć, metodami wychowawczymi czy problemami w zakresie opieki i wychowania, doradca życia rodzinnego ma zadanie troszczenia się o rozwój duchowy człowieka. W związku z tym celem poradnictwa rodzinnego jest pomoc udzielana rodzinom przez osoby świeckie w Kościele we wszystkich sytuacjach problemowych, konfliktowych, trudnych, ale najważniejszą płaszczyzną staje się płaszczyzna odpowiedzialnego rodzicielstwa, dla której kluczowe jest wprowadzenie ładu moralnego w dziedzinę przekazywania życia¹⁹.

Papież Paweł VI przekazywanie życia ludzkiego nazwał doniosłym obowiązkiem, dzięki któremu małżonkowie stają się wolnymi i odpowiedzialnymi współpracownikami Boga-Stwórcy, jako jedyne Pana życia²⁰, a Strzembosz dodała, że:

odpowiedzialne rodzicielstwo wynika z prawa należnego dziecku, któremu z samej sprawiedliwości należą się zarówno dobrzy rodzice i właściwa atmosfera rodzinna, jak i konieczne warunki bytowe. Ono ma prawo

18 Tamże.

19 E. Sujak, *Charyzmat zaangażowania*, s. 108.

20 Paweł VI, *HV* 1.

do tego, aby było odpowiedzialnie zaplanowane, oczekiwane i kochane. [...]. Rodzice katoliccy powinni mieć tyle dzieci, ile mogą dobrze i mądrze, po ludzku i po Bożemu wychować²¹.

Odpowiedzialne rodzicielstwo było dla niej świadomym wyborem „najwłaściwszego czasu na poczęcie dziecka, rozumne rozłożenie w czasie kolejnych porodów i zaprzestanie dalszego przekazywania życia okresowo lub nawet na stałe, gdy właśnie odpowiedzialność podyktuje małżonkom, by w danym czasie nowego życia nie przekazywali”²². W takim rozumieniu zawiera się przede wszystkim

[...] stosunek człowieka do wydanego na świat dziecka, troska o jego prawo do życia w rodzinie, do najpełniejszego rozwoju wszystkich jego na świat przyniesionych możliwości. Należy tu także troska o los dziecka poczętego, mającego prawo do urodzenia i rozwoju, a więc i starannego wychowania. Ostatecznie obejmujemy tym samym terminem także stosunek człowieka do własnej płodności, a także płodności do jego partnera seksualnego, w której zawiera się potencjalne rodzicielstwo²³.

Małżonkowie winni poznać swoje zadania w perspektywie odpowiedzialnego rodzicielstwa²⁴, dlatego Strzembosz podjęła się zadania upowszechnienia naturalnych metod planowania poczęć. Przez „upowszechnienie” rozumiała ogólną dostępność nauczania metod, w odpowiednich miejscach przy parafiach diecezji.

W 1970 r. za sprawą i inicjatywą Strzembosz w Polsce funkcjonowało 800 poradni rodzinnych i działało 3500 doradców życia rodzinnego²⁵. W poradniach tych doradcy udzielali pomocy rodzicom w wychowaniu seksualnym dzieci, przygotowywali młodzieży do miłości i życia rodzinnego oraz przekazy-

21 T. Strzembosz, Szkic prelekcji o przygotowaniu do małżeństwa męskiej młodzieży licealnej, Archiwum Krajowy Ośrodek Duszpasterstwa Rodzin, maszynopis, s. 2.

22 E. Sujak, *Charyzmat zaangażowania*, s. 109.

23 Tamże, s. 70.

24 Paweł VI, *HV* 10.

25 B. Perzanowska, *Teresa Strzembosz i jej dzieło poradnictwa rodzinnego w Polsce*, s. 140–141.

wali małżonkom zasady etyczne w dziedzinie przekazywania życia i nauczyli metod naturalnych regulacji poczęć²⁶. Tak pojęte poradnictwo należy rozumieć nie jako instruktaż w zakresie metod naturalnych, ale jako środek do wprowadzenia w życie małżeńskie chrześcijańskich zasad etycznych. Poradnictwo inicjowane przez Strzembosz to apostołstwo laikatu, którego celem było „skuteczne działanie przeciw antykoncepcji, przeciwdziałanie lękliwej, niechętniej, a nawet wrogiej postawie wobec dziecka i matki oraz stworzenie dla małżonków warunków do życia w łasce”²⁷.

Według Strzembosz, poradnictwo rodzinne ma być „apostołstwem odpowiednio przygotowanego laikatu. Apostołstwem rozumianym przede wszystkim jako świadectwo, wiedza i sprawność fachowa w poczuciu odpowiedzialności przed Bogiem”²⁸. W *Uwagach o pracach świeckich w poradnictwie* wskazała na wymagania stawiane pracownikom poradni:

1. Praca w poradnictwie rodzinnym powinna być traktowana bardzo serio.
2. Wymaga solidnego przygotowania i stałego pogłębiania wiedzy.
3. Rzetelność i uczuciowość, umiejętność przyznawania się do błędów, gotowość prośenia o pomoc i przyjmowanie cudzych dobrych doświadczeń.
4. Wytrwałość: wtedy gdy nie widzimy rezultatów lub są bardzo nikłe w porównaniu do włożonego wysiłku, gdy praca jest niedoceniana, a nawet utrudniana przez tych, od których mamy prawo oczekiwać pomocy.
5. Duch współpracy, jedności w wielości. Uwzględnianie specyfiki różnic terytorialnych. Podporządkowanie się wspólnie ustalonym zasadom. Gotowość przebaczenia, zapominania i wzajemnej pomocy.
6. Dyspozycyjność. Gotowość przyjęcia racjonalnych przesunięć, wypływająca ze zrozumienia ważności sprawy i przekonania, że nie ma zadań wyższych ani hierarchii stanowisk.
7. Ofiarność, gotowość do ponoszenia wyrzeczeń i ofiar, jeżeli są naprawdę konieczne.
8. Duch prawdy. Nie naciągać powodzeń. Sprawa Boża może być budowana tylko prawdą. Na każdym „szczepku” mówienie prawdy.

26 E. Sujak, *Charyzmat zaangażowania*, s. 110.

27 Tamże, s. 111.

28 Tamże, s. 112.

9. Dyskrecja-zarówno w sprawach powierzonych nam przez ludzi, jak i organizacyjna. Nie wszystko trzeba i wolno mówić niepowołanym. Musi tu obowiązywać coś na wzór tajemnicy lekarskiej.

10. Życie wewnętrzne. Życie sakramentalne, pokora; kto więcej zrobił dla sprawy, najlepiej wie, że to nie on, lecz Pan Bóg przez niego. Wdzięczność i jeszcze większy wysiłek²⁹.

Tak zaplanowane poradnictwo rodzinne miało być apostołstwem świadectwa, apostołstwem słowa i apostołstwem ludzi świeckich.

Wraz z nauczaniem naturalnych metod planowania poczęć i wprowadzeniem w życie zachowań etycznych, Strzembosz troszczyła się o równoległą adopcję dzieci, których głównie samotne matki, zmuszone trudną sytuacją życiową, wyrzekały się, oddając je rodzicom zastępczym. Później pomocą objęte zostały dzieci przebywające w Domach Małego Dziecka, osieroczone, tzw. sieroty społeczne³⁰. Ale adopcją powinny zostać objęte tylko te dzieci, których matki nie były zdolne do wychowania ze względu na cechy charakteru lub wyjątkowo skomplikowaną sytuację życiową.

W trosce o samotne matki, często pozostawione same sobie, w środowisku wrogo nastawionym do jej dziecka, Teresa zorganizowała dom dla samotnej matki. W czerwcu 1958 r. powołała do życia Dom Samotnej Matki w Chyliczkach. Zakupiła wówczas starą karczmę w pobliżu sióstr urszulanek, którą po adaptacji przeznaczono na dom dla matek z małymi dziećmi. Nabywcą domu była Kuria Metropolitalna Warszawska, a decyzję o zakupie podjął Prymas Stefan Wyszyński. Przebywające w nim kobiety znajdowały zrozumienie, akceptację, opiekę i pomoc w zorganizowaniu sobie i dziecku normalnego życia. Uczyły się samoobsługi w życiu codziennym, robienia zakupów, gotowania, uprawy ogrodu. Na początku Dom prowadzony był przez osoby dochodzące z zewnątrz. Dzisiaj Dom prowadzą siostry ze Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia³¹.

29 B. Perzanowska, *Teresa Strzembosz i jej dzieło poradnictwa rodzinnego w Polsce*, s. 141–142.

30 E. Sujak, *Charyzmat zaangażowania*, s. 71–72.

31 *Teresa Strzembosz – życiorys*, <https://dsmchyliczki.pl/>, dostęp: 11.04.2021.

W 1959 r. Strzembosz utworzyła Ośrodek Adopcyjno-Opiekuńczy w Warszawie, później takie domy otworzyła w Białymstoku, Gliwicach, Katowicach, Krakowie i Wrocławiu. Działanie w państwowej instytucji usprawniało organizację, czynności prawne, uniemożliwiało handel dziećmi. Pracowała nad uregulowaniem spraw formalnych, zorganizowała prężnie działającą sieć ośrodków zajmujących się przydzielaniem dzieci do adopcji, brała udział w wywiadach środowiskowych. Przede wszystkim starała się stworzyć lub odbudować więzi między matką a dzieckiem tak, aby szczególnie samotne matki podejmowały decyzję o wychowaniu dziecka³².

Podsumowanie

Po przeanalizowaniu wielu inicjatyw, w które zaangażowana była Teresa Strzembosz, można wysunąć wniosek, że zawsze była gotowa do pomocy i niezawodna w działaniu. Jak zauważa jej wieloletnia przyjaciółka Elżbieta Sujak, Teresa

wyprzedzała sytuację, rozważając możliwe skutki zarówno zamierzone, jak i uboczne, szybko odskakiwała od dostrzeżonego „teraz”, wolna od tendencji rysowania roztkliwiających obrazków czy oburzających historii. Błyskawiczna w diagnozie, cała nastawiona na terapię i rokowanie, zapobieganie powikłaniom, nawrotom-zarówno gdy chodziło o leczenie, jak i udzielanie pomocy np. mającemu narodzić się dziecku i jego matce. [...] Nie znając teorii psychoterapii, intuicyjnie wyczuwała każdą szansę, potrzebę. Kiedy się tego nauczyła? I czy w ogóle uczyła się, w sensie świadomego procesu przyswajania umiejętności, wymagających często żmudnego treningu? Chyba nie miała na to czasu-działała intuicyjnie, spontanicznie-dlatego trudno się od niej czegoś konkretnego nauczyć. Może dlatego nie piała? Może to jeszcze jeden dowód na to, że miłość jeśli jest rzeczywiście bezinteresowna i skoncentrowana na potrzebującym człowieku, nie potrzebuje uczyć się metod działania; może rzeczywiście najkrótsza droga do sprawności zawiera się w zdaniu: „Kochaj-i czyń co chcesz?”³³.

32 Teresa Strzembosz, *Rozdawała siebie*, <https://www.mio.org.pl/o-metodzie/teresa-strzembosz>, dostęp: 11.04.2021.

33 E. Sujak, *Charyzmat zaangażowania*, s. 100.

Jakże ważna wydaje się być dzisiaj postać Teresy Strzembosz, nieznana dla wielu, przez wielu zapomniana, a stojąca za inicjowaniem pracy wielu instytucji, nad którymi dzisiaj pochylają się przedstawiciele różnych dyscyplin czy subdyscyplin naukowych, np. pedagogiki rodziny czy pedagogiki opiekuńczo-wychowawczej.

Streszczenie: W prezentowanym artykule została podjęta próba przybliżenia czytelnikowi postaci Teresy Strzembosz (1930–1970) i inicjatyw przez nią podejmowanych. Próba uchwycenia działalności od pomocy konkretnym osobom potrzebującym wsparcia poprzez zorganizowanie pomocy parafialnej o zasięgu ogólnopolskim. Można tu zauważyć działania zapobiegające społecznemu złu moralnemu (poradnictwo małżeńskie i rodzinne) oraz działania mające cel religijny (życie małżonków w stanie łaski).

Słowa kluczowe: Teresa Strzembosz, poradnictwo rodzinne, adopcja, uczestnictwo.

Bibliografia

- 10 rocznica śmierci Teresy Strzembosz, „Gazeta Niedzielną” (London), 14 września 1980.
- Beaupre J., *Jak zapobiegać ciąży*, Warszawa 1959.
- Błogosławiona dobroć człowieka, „Czyn Katolicki” (London), 1977, nr 1–2.
- Brzeziński M., *Naprawdę uwierzyli ewangelii*, „Słowo Powszechne”, 15–16 marca 1975.
- Bulski T., *Poradnik małżeński*, Warszawa 1960.
- Fedorowicz T., *Teresa Strzembosz (1930–1970)*, „Chrześcijanin” (Warszawa), 1(1974) s. 373–374.
- I Instrukcja Episkopatu Polski dla Duchowieństwa o Przygotowaniu Wiernych do Sakramentu Małżeństwa i Duszpasterstwie Rodzin, https://opoka.org.pl/biblioteka/w/we/kep/kkbids/malzenstwo2_12021969.html, dostęp: 23.03.2021.
- Kowalczyk A., *Działalność opiekuńczo-wychowawcza osób publicznych. Analiza pedagogiczna biografii*, praca licencjacka powstała na KUL, promotor M. Parzyszek, Lublin 2018.
- Lubieniecka J., *Dar życia. Teresa Strzembosz 1930–1970*, „Kalendarz Królowej Apostołów” (Poznań-Warszawa), 1984, s. 14–21.
- Majdański W., *Co ma robić...*, „Słowo Powszechne”, 24 września 1971.
- Parzyszek M., *Państwowe poradnictwo rodzinne w Polsce*, w: *Pedagogika rodziny. Podejście systemowe*, t. 3: *Wychowanie do rodziny*, red. M. Marczewski, R. Gawrych, D. Opozda, T. Sakowicz, P. Skrzydlewski, Gdańsk 2018, s. 395–406.
- Paweł VI, *Humanae vitae. O zasadach moralnych w dziedzinie przekazywania życia ludzkiego*, Wrocław 1999.
- Perzanowska B., *Teresa Strzembosz jako inicjatorka poradnictwa życia rodzinnego w Polsce*, Łomianki 2010.

Przypominała ludziom Chrystusa, „Życie katolickie w kraju i na świecie” wyd. staraniem Polskiego Ogniska Teozoficznego im. J. Słowackiego w Chicago, przedruk w „Gwiazda Polarna” (USA), 27 grudnia 1975.

Strzelecka A., *Rola Teresy Strzembosz w historii i rozwoju Domów Samotnej Matki w Polsce*, promotor A. Fidelus, Warszawa 2017.

Strzembosz T., Szkiec prelekcji o przygotowaniu do małżeństwa męskiej młodzieży licealnej, Archiwum Krajowy Ośrodek Duszpasterstwa Rodzin, maszynopis.

Sujak E., *70 żywiołów*, „Znak”, 3 (1977).

Sujak E., *Charyzmat zaangażowania*, Warszawa 1988.

Sułowska T., „Kielich życia” Teresy Strzembosz (11. IX. 1970–8.VI.1970), „Niedziela”, 25 lipca 1982.

Szuba Z., *Zaufanie Teresy*, „Słowo Powszechne”, 24–26 grudnia 1976.

Teresa Strzembosz – wzór apostołstwa świeckich, „Pismo okólne Biura Prasowego Sekretariatu Episkopatu Polski” (Warszawa), nr 28/70 (1970).

Teresa Strzembosz – życiorys, <https://dsmchyliczki.pl/patronka-domu/>, dostęp: 20.02.2021.

Teresa Strzembosz, Rozdawała siebie, <https://adonai.pl/swieci/?id=108>, dostęp: 03.03.2021.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 1956 roku o dopuszczalności przerywania ciąży, DzU 1956, art. 1.12, poz. 61, <http://isap.sejm.gov>, dostęp: 10.01.2018.

Wojtyła K., *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*, Lublin 2000.